

Mededelingen

Historische vereniging voor de IJsseldelta Jan van Arkel

Eij 't ook 'eurd ?

Laatste nieuws !

In onze verenigingsruimte expositie(s) zijn te zien.

En...

De geuren van vroeger hier haast nog zijn te ruiken.

En ook ...

We bezig zijn om een nieuwe website te ontwikkelen.

En ook ...

Het aantal leden boven de 400 is gestegen.

En ook ...

Er een extra lezing is in februari.

INLEIDING

We bijten in het nieuwe jaar de spits af met een lezing over de historie van de binnenvaart. Zeker voor Kampen is de binnenvaart van belang geweest. Zij is dat nog, al is het - vanwege de terugval in deze beroepstak - in veel mindere mate. Aan de IJsselkade lagen ze, veelal op zaterdag/zondag, soms wel met vijven of meer naast elkaar. De Kamper middenstand vaarde er wel bij. Hoe verliep nu die ontwikkeling van de binnenvaart; we zullen het horen! Een geheel andere lezing gaat over mensen die hun laatste rustplaats hebben gevonden op begraafplaatsen van de psychiatrische inrichtingen in Ermelo-Veldwijk. We horen hoe onderzoekers, aan de hand van de grafstenen, de levens van patiënten en personeel weer een gezicht geven. Bizar? Neen, interessant, waarbij ook relaties met personen uit Kampen worden gelegd. Al is het indirect, zijn het op deze avond de grafstenen die tot ons spreken!

Dit jaar (2013) hebben we een bijzondere lezing gehad in het kader van het Nederland-Ruslandjaar, waarbij we te gast waren in Quintus. Ook in 2014 nemen we - met de zelfde partijen - deel aan een nieuw project. Het FADO-project, waarbij de relatie van Kampen met Spanje-Portugal centraal staat. Ook onze vereniging participeert hierin met een (extra) lezing die in Quintus zal worden gehouden. Het belooft een interessante lezing te worden, waarbij de Kamper koopmansgeest en nog veel meer, voor het voetlicht wordt gehaald. Nu eens niet richting de Ommelanden in het noorden, maar naar het zuiden. Misschien krijgen we een antwoord op de vraag waarom Lissabon twee leeuwen aan Kampen cadeau deed.

We zijn als bestuur heel blij met onze nieuwe bestuursleden en we kunnen nog hulp gebruiken bij de te houden excursie. Iets voor u? Meer hierover bij de rubriek 'Van de bestuurstafel'.

A G E N D A

23 en 27 december 2013,
middag
huiskamerbijeenkomst /
expositie

4 januari 2014, middag
huiskamerbijeenkomst /
expositie

14 januari 2014
lezing binnenvaart

23 januari 2014
werkgroep archeologie

23 januari 2014
huiskamerbijeenkomst

30 januari 2014
werkgroep archeologie

11 februari 2014
lezing grafstenen

13 februari 2014
werkgroep archeologie

20 februari 2014
huiskamerbijeenkomst

25 februari 2014
extra lezing

27 februari 2014
werkgroep archeologie

Dinsdag 16 januari 2014: George Snijder; Geschiedenis der Nederlandse binnenvaart;

De binnenvaart verdient een eigen geschiedenis. De geschiedenis van Nederland is nauw verweven met het water, maar meestal gaat het dan om zeewater: zeeslagen, Michiel de Ruijter en de Zilvervloot. De geschiedenis van de binnenvaart komt er maar bekaaid vanaf en reikt vaak niet verder dan de belevenissen van een oudschipper.

Eeuwenlang heeft de Nederlandse economie gesteund op vervoer over de binnenwateren. Wegen waren er nauwelijks en de energievoorziening was afhankelijk van turf, dat vervoerd werd over water. Honderden werfjes bouwden duizenden schepen. Aan het einde van de negentiende eeuw werden de houten schepen verdrongen door ijzeren tjalken, klippers, luxe motor- en beurtschepen. Van zeilend naar voortgedreven door dieselmotoren.

Binnenvaartschepen bepaalden het aanzicht van steden en dorpen en veel mensen verdienden er hun brood mee. Schaalvergroting en de verschuiving naar het vervoer per spoor en vooral met vrachtauto's veranderden die aanblik. Kanalen, vaarten en havens werden gedempt. Gelukkig waren er mensen in de jaren zeventig van de vorige eeuw die zich zijn gaan inzetten voor het behoud van de oude binnenvaartschepen, ons historisch erfgoed. De opkomst van de watersport zorgde er voor dat oude waterwegen weer in ere worden hersteld.

George Snijder geeft een overzicht van die ontwikkelingen met veel voorbeelden en oude foto's van het begin van de twintigste eeuw. Echter de koppeling naar het heden wordt niet vergeten. Hij schetst ook ontwikkelingen om de geschiedenis van de binnenvaart te ontsluiten.

George Snijder (Rotterdam, 1949) woont op een Friese tjalk uit 1903 en vaart minstens zes maanden per jaar door Nederland en België. Hij doet veel onderzoek naar de geschiedenis van de binnenvaart en schrijft daarover. Hij is auteur van boeken en vele artikelen met name in de Bokkepoot, tijdschrift van de Landelijke Vereniging tot Behoud van het Historisch Bedrijfsvaartuig. Daarnaast is hij bezig de scheepsmetingen van 1899 tot begin jaren negentig digitaal vorm te geven.

Dinsdag 11 februari 2014: Natalie Overkamp en Gert Hofsink; Grafstenen krijgen een gezicht.

Heb je als hobby het bezoeken van begraafplaatsen, dan zegt men dat je een morbide hobby hebt. Schrijf je biografieën van mensen dan vind men dat reuze interessant. Maar wat nu als je biografieën schrijft van mensen die begraven liggen op de begraafplaats van (voormalig psychiatrisch ziekenhuis) Veldwijk? Ben je dan morbide interessant, of interessant morbide?

Stichting begraafplaats Veldwijk

Natalie Overkamp en Gert Hofsink besloten drie jaar geleden een boek te gaan schrijven. Niet zo maar een boek, maar een boek met verhalen over mensen die begraven liggen op de oude begraafplaatsen van Veldwijk te Ermelo. In het najaar van 2008 richtte Hofsink de stichting Begraafplaatsen Ermelo-Veldwijk op en werd tevens voorzitter hiervan. Overkamp werd secretaris en neemt de publiciteit voor haar rekening. De doelstelling van de stichting is het onderhouden, renoveren en zo nodig restaureren van de vervallen begraafplaatsen. Het ging Hofsink, die ruim dertig jaar op Veldwijk werkt, aan het hart dat er geen aandacht werd besteed aan de graven van voormalig personeelsleden en patiënten. Temeer daar er in het verleden aan familieleden was beloofd, om eeuwigdurend onderhoud te plegen. De laatste tientallen jaren kwam daar niets meer van en startte Hofsink een actie voor behoud van beide oude begraafplaatsen. Volgens kenners betreft het hier een unieke cultuurhistorische instellingsbegravingen.

Om eer te doen aan de mensen die er begraven liggen, besloten Overkamp en Hofsink om van vijftien personen (zowel patiënten als personeel) de verhalen te achterhalen en te beschrijven. Bijzonder hierbij is dat zij begonnen bij de dood. Immers, er is een grafsteen en van daaruit zochten Overkamp en Hofsink het leven erbij. Daarna volgde de beschrijving.

Een aantal onderzochte personen hebben ook een relatie met Kampen. Bijvoorbeeld Marie Mensing, de eerste secretaris van de SDP, een afsplitsing van de SDAP. We gaan terug naar begin 1900, de periode waarin de basis werd gelegd voor de huidige PvdA afdeling Kampen. Marie Mensing en Bora van Vloten richtten namelijk de SDAP van deze Hanzestad op. Marie Anna Catharina Mensing werd geboren in Den Haag. Ze was de dochter van boekhandelaar Willem Johannes Mensing, eigenaar van de 'Vijf Vocalen'. Marie Mensing werd onderwijzeres, maar dat bleek van korte duur. Haar carrièreswitch bracht Mensing naar Kampen waar ze de huishouding runde voor haar vrijgezelle nicht Line Liernur. Zoals veel feministische vrouwen van haar generatie stapte Mensing pas na haar veertigste in de vrouwenbeweging. In Kampen richtte ze in 1897 de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht op en werd ze voorzitter van deze club. Maar ook voor socialistisch Kampen zette ze zich in. Ze schreef artikelen voor het sociaal-democratische blad 'De Arbeid'. Waarschijnlijk is het feit dat ze zelf veel artikelen publiceerde (ze was ook correspondent voor 'De Evolutie' en 'De Nieuwe Tijd') mede de reden dat we veel over Marie Mensing te weten zijn gekomen. 'Wie schrijft, die blijft' is hier wel aan de orde. Het onderzoek dat Hofsink en Overkamp deden voor hun boek leverde veel interessant materiaal op. Zo bleek Marie Mensing Willemina van Gogh ontmoet te hebben en ook gecorrespondeerd te hebben met Marie Jungius en Aletta Jacobs. Ook Van Gogh, de zus van de wereldberoemde schilder, ligt begraven op Veldwijk.

Het zoeken leverde interessante verhalen op over de levensgeschiedenis van mensen die leefden in de periode tussen 1850-1950. Daarmee geeft het boek ook een prachtig tijdsbeeld uit die periode. Een periode waarin veel gebeurde in kerk, maatschappij en industrie. Kerkwerk is nog zo'n rode draad. Opvallend is het grote aantal predikanten dat begraven is op de monumentale begraafplaatsen. Predikanten als Onne Casimier en Jacob Sijbrandy (1818-1895). Deze laatste uit een bekend predikantengeslacht, heeft als predikant de doopsgezinde gemeente te Kampen gediend.

Hoewel het uitgangspunt van dit boek de grafstenen op de begraafplaatsen van Veldwijk is, zijn het allerminst doodse verhalen geworden. Juist omdat het over mensen gaat.

Locatie : Regenboog, Broederweg 32 te Kampen

Aanvang : 20.00 uur

Toegang : leden gratis, niet-leden 2,00 euro.

Huiskamerbijeenkomst

De informele huiskamerbijeenkomsten worden door een vast aantal leden bezocht. Op deze wijze proberen we onderlinge contacten, onderzoeksvragen, etc. te stimuleren. Wellicht kan het een begin zijn voor een boeiend onderzoek, maar misschien vindt u het juist wel leuk om anderen te helpen.

Kortom, genoeg om eens te komen, te kijken, te onderzoeken en wellicht ook zelf weer informatie door te geven aan belangstellenden. Als u ideeën heeft over een ander invulling of frequentie van deze bijeenkomsten laat ons dat dan weten.

De data kunt u vinden in de agenda. De “huiskamerbijeenkomsten” worden gehouden in onze verenigingsruimte aan de Vloeddijk 1 (ingang Vloeddijk) te Kampen. De aanvang is om 19.30 uur.

Uitzondering hierop zijn de openstellingen rondom de kerstdagen. Op maandag 23 december, vrijdag 27 december en zaterdag 4 januari is de verenigingsruimte ook 's middags (vanaf ca. 13.00 tot 17.00 uur) geopend.

Expositie

Dit seizoen hebben we contact gezocht met een aantal erfgoedorganisaties om te kijken of we gezamenlijk iets kunnen doen met de lege ruimten in het Pesthuis, het pand waar we als vereniging bij elkaar kunnen komen. Na overleg met het gemeentearchief zijn er enkele exposities ingericht. Zo heeft de stichting Vischrookerij van Heerde en Reumer een expositie over het boeiende verleden van deze rokerij en de wijze van vissen ingericht. Naast foto's en voorwerpen is het bijzondere van deze expositie, dat je zintuiglijk wordt geprikkeld. Behalve dat je het tentoongestelde materiaal kunt zien, kun je het ook ruiken. Door het ruiken van het verleden is de beleving van deze expositie intenser, het roept beelden op waardoor je je op momenten zelf even terug waant in die tijd.

Van de stichting herbouw kadekraan Campen zijn er, naast een model van dit markante object, ook diverse foto's te zien. Aardig om deze eens te komen bewonderen.

De werkgroep historie van het project 650-jaar Kampereiland heeft een aantal panelen geëxposeerd. Hierin krijgt u goed beeld van het ontstaan en de historie van dit gebied.

De exposities zijn open tijdens onze huiskamerbijeenkomsten. Extra openingstijden zijn op maandagmiddag 23 december, vrijdagmiddag 27 december en zaterdagmiddag 4 januari a.s.

Van de bestuurstafel

Het jaar is weer bijna ten einde en opnieuw is het een goed jaar geweest voor onze vereniging. In het komend jaarverslag zult u daar meer over kunnen lezen. Over het drieluik wat we als start van de herdenking 200-jaar koninkrijk Nederland hebben georganiseerd zijn veel positieve reacties ontvangen. Wellicht een idee om dit concept nog eens te organiseren. Ook komend jaar proberen we weer een boeiend en afwisselend lezingenprogramma aan te bieden. Zoals in de laatst gehouden ledenvergadering is voorgesteld is het bestuur met 4 personen uitgebreid. Vacatures zijn hierdoor eindelijk ingevuld en kunnen we bestuurstaken wat meer onderling verdelen. Toch kunnen we door uitbreiding van onze activiteiten hulp gebruiken. Vooral ook als aanloop naar onze verhuizing naar de cultuurcluster “van Heutsz”. We zitten nog een beetje met de organisatie van onze jaarlijkse excursie komend voorjaar. Wie wil en kan ons daar mee helpen ?

Als bestuur danken wij u voor uw aanwezigheid op onze activiteiten. De vele goede gesprekken die we onderling hebben mogen voeren, tot in de huiskamer van het Pesthuis toe. Een model dat zeker heeft bijgedragen aan het uitbouwen van de contacten, het opdoen van ideeën, het uitwisselen van vragen over onderzoeken, etc. Er breekt in bestuurlijk opzicht een druk jaar aan, als we denken aan de verdergaande voorbereidingen van de nieuwe huisvesting in de Van Heutszkazerne. Hierin liften we mee met het Gemeente Archief Kampen (GAK). Dat is niet geheel vrijblijvend, er wordt straks van ons wel bijdrage gevraagd in de vorm van gecoördineerd vrijwilligerswerk.

We komen hier nog uitgebreid op terug. Eerst maar eens aan de slag over de plannen hoe we daar met andere gebruikers gaan landen en kunnen gaan samenwerken. Er liggen uitdagingen genoeg, maar kunnen en willen we die als vereniging allemaal oppakken? We hopen invulling te kunnen geven aan onze sterke kanten, maar we zullen ook rekening moeten houden met onze zwakke kanten. Wij zullen uw belangen zo goed mogelijk behartigen en we proberen u een beetje op de hoogte te houden. Rest mij, namens het bestuur, u allen gezegende kerstdagen toe te wensen, (zo mogelijk) een gezellige jaarwisseling en een goed en gezond 2014.

Wout van Capelle

Dinsdag 25 februari: lezing: *Lissabon revisited*.

Een Kamper Handelshuis te Lissabon in de 16de eeuw. Een hernieuwde kennismaking, door drs Jaap van Gelderen, oud-docent kerkgeschiedenis te Kampen

De indrukwekkende bronnenpublicatie van mr. J. Nanninga Uitterdijk uit 1904, Een Kamper Handelshuis te Lissabon, verdient het om opnieuw voor het voetlicht gebracht te worden. De studie is gebaseerd op de stukken van enkele processen die in de jaren tussen 1585 en 1593 in Kampen zijn gevoerd tussen vroegere leden van een maatschap (een zgn. *vrundtschap*) van een handelshuis te Lissabon.

Zonder deze bewaard gebleven processtukken zouden wij weinig weten over de (handels)relaties van een stad als Kampen met Zuid-Europa, meestal is de focus geheel gericht op de Kamper verbindingen met de Hanze. Uitterdijk verrichtte pioniersarbeid met name over de economische geschiedenis van de Lage Landen: de intrede van handelsfirma's (hier een uit Kampen) in de globaliserende wereld van na de 'ontdekking' van de beide Amerika's en de exploitatie van het Verre Oosten.

Het Handelshuis in Lissabon gaf scholing aan aankomende kooplui. Het conflict tussen Gaspar Cunertorff en zijn maat Johan Jacobsz [van Campen] wordt belicht, maar ook de lotgevallen van Cunertorffs schoonzoon Simon de Cordes, die ook in de Kamper bronnen voorkomt, worden behandeld: hij behoorde tot een nieuwe generatie kooplieden die in de jonge Republiek de wereldhandel op poten zetten. De actieradius van de vloot die hij meehielp uitreden reikte tot Antarctica, de Grote Oceaan (Hawaii?), de Molukken en Japan.

De geschiedenis van Portugal (en van Spanje en Noord-Afrika) wordt mede belicht. Ook de lotgevallen van 'Portugaelsche' kooplui in de Noordelijke Nederlanden vanaf het eind van de 16de eeuw komt aan bod. In 1661 zou de stad Kampen een charter verlenen aan Portugees-joodse kooplui zich hier te vestigen.

Over Lissabon gesproken: waarom schonk deze stad aan Kampen leeuwen nog voor 1500? Zaak om een en ander weer eens voor het voetlicht te halen (overigens zonder dat er laatste woorden gesproken zullen worden),

Waar: Quintus, Centrum voor Kunsteducatie
Vloeddijk 38, 8261 GC Kampen

Hoe laat: 20.00 uur

Meer weten: www.hvjanvanarkel.nl (dit onder voorbehoud; we bouwen een nieuwe site en hopen dan dat deze al in de 'lucht' is)

Historische vereniging voor de IJsseldelta "Jan van Arkel"

Contributie

Gewone leden € 18,50 per kalenderjaar. Jeugdleden tot 18 jaar € 5,00 per jaar.

Huisgenootleden (zonder exemplaar van het Historisch Tijdschrift) € 6,50 per jaar.

Postadressen € 22,50 per jaar.

Opzegging lidmaatschap voor 1 december.

SNS Bank 91.85.28.208.

Redactie Mededelingen

(tevens secretariaat)

André Westendorp

Ringmus 7

8271 HG IJsselmuiden

tel. 038-3319812

E-mail: info@hvjanvanarkel.nl

Tekst voor Mededelingen graag als Word-bestand en foto's apart in jpg-formaat.

Bestuur:

voorzitter Wout van Capelle, Lehmkuhlstraat 16, Kampen

secretaris André Westendorp, Ringmus 7, IJsselmuiden

penningmeester John Wezenberg, de Bogaard 37, IJsselmuiden

leden Gerda Heideveld, H. de Cockplein 4, Kampen

Jan van Lente, Korenbloem 12, IJsselmuiden

Johan Prins, Dorpsweg 3, Wilsum

Hennie Brink, Kerkstraat 30, Grafhorst

Theo Nieuwenhuizen, Bovennieuwstraat 125, Kampen

Gerrit Samsen, Burg. van Vleutenstraat 9, Zalk

Neel Wijshake-Emmerik, Andoorn 20, Kampen

Werkgroep genealogie

Een tijdje is met een vijftal leden een werkgroep genealogie actief. Naast een specifiek project wat we zijn gestart, houden we ons bezig met allerlei zaken rondom genealogie. Ook voor vragen kunt u bij deze werkgroep terecht. We kunnen hier best nog een aantal leden gebruiken. Hebt u belangstelling voor genealogie en lijkt het u leuk om gezamenlijk met dit boeiende onderwerp bezig te zijn, neem dan contact op met Neel Wijshake-Emmerik (e-mail: neelwijshake@ziggo.nl).

Nieuwe leden:

Na de vorige Mededelingen hebben we de volgende nieuwe leden kunnen verwelkomen:

Mw. G. Wensink—Penninkhof te Grafhorst

Mw. S. Tuinman te IJsselmuiden

Dhr. S. Schilder te Kampen

Dhr. A. Molenaar te Kampen

Mw. J. van Doornum te Kampen

Dhr. A.W. Timmerman te Grafhorst